

ЦИФРОВА ДЕМОКРАТІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ НАПРЯМ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ УЧАСТІ ІНСТИТУЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК СУБ'ЄКТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Ткаченко В. В.

ВСТУП

Цифрова трансформація демократичних інститутів та механізмів публічного управління набуває особливої актуальності в контексті глобальних викликів сучасності та стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Становлення цифрового суспільства фундаментально переосмислює традиційні форми взаємодії між владою та громадянами, створюючи принципово нові можливості для реалізації демократичних принципів. Для України, яка перебуває в умовах повномасштабної війни та одночасно продовжує євроінтеграційний курс, питання розвитку електронної демократії та залучення інституцій громадянського суспільства до процесів публічного управління набувають критичного значення.

Актуальність дослідження зумовлена кількома чинниками. По-перше, Україна перебуває на етапі інтенсивної цифровізації державних послуг та демократичних процесів, що вимагає наукового осмислення організаційно-правових механізмів участі громадськості в публічному управлінні. По-друге, концептуальна неоднозначність у розумінні понять «електронна демократія» та «цифрова демократія» потребує систематизації наукових підходів. По-третє, умови воєнного стану створюють специфічні виклики для демократичних інститутів, коли інструменти е-демократії набувають компенсаторного значення для підтримки політичної участі громадян. По-четверте, євроінтеграційні процеси вимагають адаптації національної системи публічного управління до європейських стандартів електронного врядування.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі цифрової демократії як ключового напрямку цифрової трансформації, систематизації організаційно-правових механізмів участі інституцій громадянського суспільства як суб'єкта публічного управління, а також окресленні практичних напрямів удосконалення взаємодії держави та громадянського суспільства в умовах цифрової трансформації.

Для досягнення поставленої мети сформульовано наступні завдання: проаналізувати еволюцію концепції цифрової демократії та систематизувати концептуальні підходи до розуміння електронної демократії в контексті публічного управління; дослідити нормативно-правові засади та практичну реалізацію е-демократії в Україні; визначити організаційно-правові механізми участі інституцій громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики; оцінити виклики та перспективи розвитку цифрової демократії в умовах воєнного стану; сформулювати принципи регулювання

взаємовідносин держави з інституціями громадянського суспільства в цифровому середовищі.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі організаційно-правових механізмів участі інституцій громадянського суспільства в публічному управлінні через призму цифрової трансформації в умовах одночасної дії трьох потужних чинників: європейської інтеграції, становлення цифрового суспільства та воєнного стану.

1. Концептуальні підходи до розуміння цифрової демократії в системі публічного управління

Цифрова демократія як ключовий напрям цифрової трансформації набуває особливої ваги в сучасному науковому дискурсі, де вона розглядається як багатогранний процес, що переосмислює традиційні демократичні інститути через проникнення цифрових інструментів у всі сфери суспільного життя. Цей феномен не лише посилює взаємодію влади та громадян, але й формує глобальний інформаційний простір, трансформуючи механізми публічного управління¹.

Концепція «теледемократії», представлена Т. Бекером на початку 1980-х років², стала одним із початкових понять, що характеризували взаємозв'язок між технологічним прогресом і демократичними процесами в галузі державного управління. Ця концепція демонструвала можливості телекомунікаційних засобів щодо створення умов для безпосередньої залученості населення до прийняття політичних рішень та управлінської діяльності. Із поширенням комп'ютеризації та мережі Інтернет у науковому дискурсі з'явилося поняття «електронної демократії», яке підкреслювало значення цифрових комунікаційних інструментів для реалізації демократичних принципів у сфері державного управління.

Поняття «цифрової демократії» отримало широке визнання у 2000-х роках на тлі масштабної діджиталізації суспільних відносин і становлення цифрового суспільства та електронного врядування³. Ця категорія наголошує на комплексному впливі цифрових інновацій на всі складові демократичного життя в межах публічного управління та демонструє зміщення акцентів: від сприйняття технологій *merely* як засобів демократії до усвідомлення діджиталізації як базового процесу реформування демократичних структур, принципів і способів їхньої реалізації в системі державного управління та адміністративної діяльності.

У науковій літературі спостерігаються різні погляди щодо співвідношення термінів «е-демократія» та «цифрова демократія».

Згідно з першою точкою зору, ці поняття є тотожними і застосовуються для характеристики єдиного явища – модифікації демократичних структур і процесів державного управління внаслідок впровадження цифрових інновацій. Представники цієї позиції обґрунтовують її тим, що всі згадані терміни

¹ Барікова А. А. Електронна держава: нова ефективність урядування. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 298 с.

² Becker T. Teledemocracy: Bringing power back to the people. *The Futurist*. 1981. № 15(6). Р. 6–9.

³ Hague, B. N., Loader, B. D. *Digital Democracy: Discourse and Decision Making in the Information Age*. London : Routledge, 2021. 296 p.

описують єдиний процес діджиталізації демократії та державного управління, а термінологічні відмінності пояснюються лише різними науковими школами та дослідницькими фокусами у царині публічного управління.

Альтернативна позиція передбачає часове розмежування цих категорій, трактуючи їх як маркери різних фаз технологічного розвитку та його впливу на демократію і державне управління. Відповідно до цієї логіки, «е-демократія» характеризує початковий період впровадження електронних інструментів у демократичні механізми та публічне управління (1980–1990-ті), «кібердемократія» асоціюється з епохою становлення Інтернету та віртуального простору в системі державного управління (1990–2000-ні), натомість «цифрова демократія» виступає найактуальнішим терміном, що описує всеохоплюючу діджиталізацію соціуму та системи публічного управління (від 2000-х до теперішнього часу)⁴. Варто зазначити, що така хронологія відповідає досвіду розвинутих західних держав. В українських реаліях аналогічні трансформації відбувалися із певною затримкою⁵.

Третя концепція пропонує змістовну диференціацію цих термінів, фокусуючись на різних гранях взаємодії технологій, демократії та державного управління, які вони репрезентують⁶. За цією логікою, «е-демократія» концентрується на технологічних аспектах і застосуванні електронних інструментів для реалізації демократичних механізмів у державному управлінні; водночас «цифрова демократія» трактується як найбільш комплексне поняття, що охоплює системну модифікацію демократичних структур, цінностей і практик публічного управління під впливом діджиталізації.

На нашу думку, саме цей підхід найточніше відображає той факт, що е-демократія була властива інформаційному суспільству, яке поступово еволюціонує у цифрове. Відповідно й демократія як суспільно-політичний лад держави набуває відповідних «цифрових» характеристик. Цифрові інструменти істотно розширюють можливості держави щодо врахування позиції населення, а громадянському суспільству дозволяють ефективніше впливати на ухвалення управлінських рішень та протистояти різноманітним зловживанням владних структур.

Е-демократію в контексті публічного управління можна визначити як сукупність демократичних інституцій, процесів і практик державного управління, що трансформуються під впливом цифрових технологій та цифрової культури. Таке визначення підкреслює системний характер впливу діджиталізації на демократію та публічне управління, який охоплює не тільки

⁴ Smith, A., Weber, K. Evolution of democratic concepts in the digital age: From teledemocracy to digital democracy. *Government Information Quarterly*. 2023. Vol. 40 (1). P. 101782. DOI: 10.1016/j.giq.2023.101782

⁵ Квітка С., Соколовська О. Електронне врядування як інноваційний механізм взаємодії влади, бізнесу та громадянського суспільства: зарубіжний досвід та передумови розвитку в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 3(9). С. 26–34. DOI: 10.15421/151569

⁶ Онуфрієнко О. В. Сучасна доктринально-концептуальна основа модернізації публічного управління та державної служби України: веберівська бюрократія, нове публічне управління, електронне врядування. *Аспекти публічного управління*. 2018. № 6(5). С. 59–73. DOI: 10.15421/151832

технологічні виміри, але й соціокультурні, політичні, правові та економічні перетворення у сфері державного управління.

Специфікою концепції е-демократії у контексті публічного управління є її орієнтація на інтеграцію цифрових технологій у всі грані демократичного процесу державного управління та на створення нової моделі демократії і публічного управління, адаптованої до реалій цифрового суспільства⁷. Дослідники е-демократії аналізують трансформацію таких фундаментальних аспектів державного управління, як громадянська залученість, політичне представництво, публічний простір, відповідальність влади тощо, в умовах діджиталізації⁸.

Концепція е-демократії в контексті публічного управління також акцентує увагу на соціокультурних перетвореннях державного управління, пов'язаних із становленням цифрової культури та цифрового способу життя. Науковці, які досліджують е-демократію, вивчають вплив цифрових інструментів на політичну соціалізацію в межах публічного управління, формування управлінської ідентичності, комунікацію в системі державного управління тощо⁹.

Сучасний науковий дискурс у галузі публічного управління презентує різноманітні концептуальні підходи до розуміння електронної демократії, що розкривають багатовимірність взаємозв'язку між цифровими технологіями, демократичними механізмами та державними інституціями. Систематизація наукових підходів дозволяє ідентифікувати чотири основні концептуальні моделі е-демократії в контексті публічного управління¹⁰.

Інструментальна концепція розглядає електронну демократію як сукупність технологічних інструментів та цифрових платформ, що забезпечують функціонування демократичних інституцій у системі державного управління. Цей підхід акцентує увагу на технічних аспектах впровадження цифрових рішень у демократичні процеси та їх вплив на ефективність управлінських рішень. Ключовими елементами є створення цифрових платформ для е-голосування, електронних звернень та онлайн-консультацій; забезпечення прозорості влади через відкриті дані та електронні системи контролю; розробка технологічних рішень для інклюзивності демократичних процесів. Представники цього підходу наголошують на важливості розвитку технологічної інфраструктури е-демократії та адаптації цифрових рішень до потреб різних користувачів незалежно від рівня їх цифрової компетентності¹¹.

⁷ Квітка С., Корсун В., Магиляс Ю. Цифрова трансформація публічного управління: перспективні напрямки досліджень. *Аспекти публічного управління*. 2024. № 12(3). С. 50–58. DOI: 10.15421/152437

⁸ Bennett, W. Lance. *Changing Citizenship in the Digital Age*. Civic Life Online: Learning How Digital Media Can Engage Youth / ed. by W. Lance Bennett. Cambridge, MA : The MIT Press, 2008. P. 1–24. DOI: 10.1162/dmal.9780262524827.00

⁹ Fernández-Prados, J. S., Lozano-Díaz, A., Ainz-Galende, A. *Measuring Digital Citizenship: A Comparative Analysis*. *Informatics*. 2021. Vol. 8. P. 18. DOI: 10.31359/1993-0909.2021.28.1.17

¹⁰ Семенченко А., Янсонс Я. Концептуальні засади розвитку електронної демократії. *Аспекти публічного управління*. 2020. № 8(1). С. 76–85. DOI: 10.15421/152008

¹¹ Бескаравайний С. Протиріччя інструментального та суб'єктного підходів в осмисленні загального штучного інтелекту. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2023. № 26(3). С. 20–25. DOI: 10.15421/172343

Інституційна перспектива концентрується на трансформації демократичних інституцій та структур публічного управління під впливом цифровізації. Е-демократія трактується як новітня інституційна модель, що характеризується специфічними механізмами, нормами та практиками. До ключових аспектів належать: модифікація традиційних інституцій під впливом цифрових технологій; формування нових форм громадської участі в цифровому просторі, зокрема цифрових громадських рад та онлайн-платформ; розвиток механізмів захисту цифрових прав та протидії цифровим маніпуляціям. Прихильники інституційного бачення підкреслюють необхідність адаптації структур державного управління до умов цифрового суспільства та інституційного забезпечення демократичних принципів у цифровому середовищі.

Процесуальний підхід розглядає е-демократію як трансформацію демократичних процесів державного управління під впливом цифрових технологій, зосереджуючись на змінах у процесах прийняття рішень, громадської участі та контролю за владою. Відбувається еволюція процесів прийняття рішень від ієрархічних до мережових моделей, розвиток нових форм громадської участі через краудсорсинг та партисипативне бюджетування, трансформація публічних дискусій у цифровому просторі, а також зміни в механізмах громадського моніторингу. Представники цього підходу наголошують на важливості забезпечення інклюзивності та прозорості демократичних процесів у цифровому середовищі.

Ціннісна концепція фокусується на трансформації демократичних цінностей у цифровому середовищі державного управління, розглядаючи е-демократію як нову ціннісну парадигму цифрової епохи. Ключовими питаннями є трансформація фундаментальних демократичних цінностей (свободи, рівності, справедливості) в умовах цифрового суспільства; формування нових цінностей, таких як цифрові права та цифрова справедливість; забезпечення балансу між демократичними цінностями та технологічними можливостями; розвиток цифрової етики як нормативної основи для публічного управління. Цей підхід підкреслює необхідність збереження демократичних принципів у цифровому середовищі та формування ціннісної парадигми, що відповідає викликам цифрового суспільства¹².

Існує також громадянсько-орієнтоване бачення е-демократії, в рамках якого вона трактується як новітня форма громадянської участі та впливу на систему державного управління через цифрові технології. Тут основний акцент робиться на розширенні можливостей громадян для участі в управлінських процесах та посиленні їх впливу на прийняття управлінських рішень через цифрові технології.

Такі новітні можливості для громадян передбачають:

- розвиток цифрових компетенцій громадян для ефективної участі в демократичних процесах та публічному управлінні;
- створення цифрових платформ та інструментів для громадянської участі в державному управлінні;

¹² Coleman S. Digital democracy. The International Encyclopedia of Political Communication / ed. G. Mazzoleni. Malden : Wiley Blackwell, 2016. P. 306-317.

– формування нових форм громадянської активності та мобілізації в цифровому середовищі публічного управління – цифровий активізм, онлайн-кампанії, віртуальні спільноти;

– розвиток механізмів захисту цифрових прав та інтересів громадян у системі державного управління.

У цьому аспекті е-демократії важливо акцентувати увагу на необхідності подолання цифрової нерівності та забезпечення доступу всіх громадян до цифрових інструментів участі в публічному управлінні.

Інтегративний підхід дозволяє об'єднати різні аспекти електронної демократії в цілісну концептуальну модель, що забезпечує комплексне розуміння цього феномену в контексті публічного управління. У межах такої концепції е-демократія трактується як багатовимірне явище, що охоплює технологічні, інституційні, процесуальні, ціннісні та соціальні виміри¹³.

Інтегративна перспектива акцентує увагу на взаємозв'язку між різними вимірами е-демократії в системі державного управління та взаємодії між її ключовими акторами – громадянами, органами влади, технологічними компаніями та експертним середовищем. Важливим є інтеграція різноманітних інструментів та механізмів електронної демократії в єдину систему публічного управління, а також забезпечення збалансованого розвитку всіх її аспектів та вимірів¹⁴.

Таким чином, можна підкреслити важливість комплексного та системного розуміння е-демократії в контексті публічного управління та необхідність розвитку інтегрованих підходів до впровадження цифрових технологій у демократичні процеси та державне управління, що враховують різні аспекти та виміри цього феномену.

2. Практична реалізація цифрової демократії в Україні: інституційний вимір та механізми участі громадянського суспільства

Цифрова демократія, або е-демократія, виступає ключовим напрямом цифрової трансформації в Україні, оскільки вона інтегрує інформаційно-комунікаційні технології для посилення демократичних процесів і суспільного розвитку. У контексті сучасних викликів, таких як стрімкий розвиток ІКТ і глобалізація, е-демократія забезпечує перехід від традиційних форм управління до цифрових платформ, що сприяє прозорості, участі громадян та ефективності влади. Е-демократія стає частиною радикальних політичних реформ, особливо в умовах військового стану, і ґрунтується на підходах Ради Європи щодо її сутності та запровадження.

Згідно з Рекомендаціями Комітету Міністрів Ради Європи CM/Rec(2009), е-демократія включає принципи, такі як посилення демократичних інститутів,

¹³ Dunleavy P., Margetts H. The second wave of digital-era governance: A quasi-paradigm for government on the Web. *Philosophical Transactions of the Royal Society A*. 2013. Vol. 371 (1987). DOI: 10.1098/rsta.2012.0382

¹⁴ Шебанов В. Концептуалізація поняття «цифрова демократія» у сучасному науковому дискурсі. *Аспекти публічного управління*. 2025. № 1 (13). С. 93–105. DOI: 10.15421/152511

сумісність з традиційними процесами, опора на гуманістичні цінності та «добре урядування» (результативність, ефективність, прозорість). Складовими е-демократії є електронний парламент, електронне законодавство, електронний суд, електронні вибори, петиції, опитування тощо. Під цим терміном розуміється політична система, де ІКТ забезпечують вільний доступ до інформації, свободу слова та участь у публічному управлінні¹⁵.

Цифрова трансформація в Україні інтенсивно впроваджується через стратегії та нормативні акти, де е-демократія є центральним елементом. Починаючи зі Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», яка включала програму електронного урядування, створено Комітет з питань цифрової трансформації у Верховній Раді та Міністерство цифрової трансформації. Цифровізація політики змінює тренди процесів, впливає на вибори, громадянську активність та імідж держави, набуваючи специфічних рис у пострадянському просторі¹⁶.

Е-демократія як напрям цифрової трансформації синергетично поєднує демократичний і цифровий сценарії розвитку суспільства. На початку XXI століття бар'єри часу та простору долаються завдяки асинхронним і глобальним комунікаційним технологіям, що робить демократичні інститути більш доступними та підзвітними. Е-демократія розглядається як сила, здатна оновити політичний процес і створити простір довіри, перетворюючи громадські спільноти в кіберпросторі на публічну послугу¹⁷.

Державна політика е-демократії в Україні спрямована на створення онлайн-середовищ для взаємодії влади та громадян, забезпечення якісної інформації та залучення маргінальних груп. Вона вирішує завдання, такі як створення публічних просторів для дискусій, навчання інструментам е-демократії та врахування соціальної структуризації для рівного доступу. Це відповідає двом моделям: «демократичній» (знизу вгору, вплив громадян на державу) та «адміністративній» (зверху вниз, надання послуг)¹⁸.

Переваги е-демократії в цифровій трансформації включають зниження витрат на демократичні процедури, кращу взаємодію з соціальними групами, залучення на ранніх стадіях рішень та включення осіб з обмеженими можливостями. Однак обмеженнями є цифрова нерівність, низька довіра до влади та партнерства з громадянським суспільством. Цілі е-демократії – прозорість, підзвітність, інклюзивність – аналогічні ефективному управлінню.

¹⁵ Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) : Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies. URL: http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/Default_en.asp

¹⁶ Стратегія сталого розвитку «Україна -2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Tex>

¹⁷ Армстронг Ч. Зростаюча демократія. Відкрите урядування: колективна робота, прозорість і діла. Київ, 2011. 227 с.

¹⁸ Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А. І. Семенченка, В. М. Дрешпака. Київ, 2017. Частина 3: Грицяк Н. В., Семенченко А. І., Жилиєв І. Б. Електронна демократія: основи та стратегії реалізації. Київ : ФОП Москаленко О. М., 2017. 84 с.

В Україні е-демократія перебуває на стадії становлення з 2003 року, коли прийнято закони про електронні документи та підпис. Розширення доступу до Інтернету та розвиток ІТ-сектору, за підтримки громадянського суспільства, призвело до підвищення позицій у рейтингу ООН (32-ге місце з 2015 року). Створено Державне агентство з питань електронного урядування (2014), яке реалізує політику інформатизації та розвитку інформаційного суспільства¹⁹.

Концепція розвитку електронного урядування (2017) визначає його як форму управління з використанням ІКТ для ефективності та орієнтації на громадян, з принципами «цифровий за замовчуванням», сумісність, відкритість. План заходів включає модернізацію послуг, взаємодію влади з бізнесом та управління розвитком²⁰. Реалізація до 2020 року передбачає удосконалення е-петицій, впровадження е-голосування, референдумів, відкритих даних. Інструменти включають сайти органів влади, ресстри, місцеві сервіси (Контактний центр Києва, «Відкриті органи»)²¹.

Електронні петиції та бюджети участі є ключовими механізмами цифрової демократії в трансформації. Запроваджені з 2015 року зміни до Закону «Про звернення громадян»²² дозволили е-петиції на рівні президента (25 тис. підписів) та місцевих рад (наприклад, 10 тис. у Києві). Бюджети участі дозволяють громадянам спрямовувати кошти на проекти електронного голосування.

Цифрова демократія в умовах воєнного стану в Україні набуває особливого значення як компенсаційний механізм для підтримки політичної участі громадян, коли традиційні форми, такі як вибори чи масові акції, обмежені. Під час повномасштабного російського вторгнення інструменти е-демократії, включаючи електронні петиції, бюджети участі та цифрові консультації, дозволяють забезпечувати безпечну взаємодію між суспільством і владою, сприяючи інклюзивності та впливу на рішення. Однак їх ефективність стримується структурними бар'єрами, такими як цифрова нерівність, брак довіри та недостатня реактивність державних органів, що перетворює ці інструменти на формальні канали без реального впливу²³.

Платформа «Дія» слугує яскравим прикладом успішної цифровізації публічних послуг, демонструючи високу довіру населення та широке впровадження, особливо в адміністративній сфері. Вона забезпечує зручний доступ до сервісів, але її політична функціональність обмежена, оскільки не завжди гарантує вплив на стратегічні рішення. На місцевому рівні бюджети участі та електронні платформи виявляють більшу адаптивність, дозволяючи

¹⁹ Державне агентство з питань електронного урядування розпочинає кампанію «Тримай пораду від сусіда». URL: <https://www.ukc.gov.ua/en/derzhavne-agentstvo-z-pytan-elektronного-uryaduvannya-rozpochinayekampaniyu-trymaj-poradu-vid-susida/>.

²⁰ Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 р. № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p>.

²¹ Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 р. № 617-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/617-2018-p>.

²² Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. ст.256.

²³ Олійник В. Менше третини українців вважають петиції дієвими. Результати соціопитування. *Рух ЧЕСНО*. 2025. URL: <https://www.chesno.org/post/5837/>

громадянам впливати на розподіл ресурсів, хоча їх вразливість полягає в відсутності постійного моніторингу реалізації проектів²⁴. Система електронного урядування в Україні, зокрема портал «Дія», функціонує як комплексний механізм залучення громадян до публічного управління через широкий спектр цифрових послуг. До ключових сервісів належать е-Маятко (реєстрація новонароджених), онлайн-реєстрація ФОП, зміна місця проживання, отримання цифрових документів тощо. Ця екосистема не лише підвищує прозорість державного управління та сприяє антикорупційним заходам, але й трансформує характер взаємодії між державою, бізнесом і громадянами відповідно до європейських стандартів, зокрема European Interoperability Framework (EIF) 2.0, який забезпечує сумісність та інтеграцію цифрових систем²⁵.

Цифрова нерівність стає ключовим викликом під час війни, посилюючи політичну стратифікацію. Мешканці сільських регіонів, літні люди та внутрішньо переміщені особи часто виключені з процесів через обмежений доступ до інтернету чи цифрових навичок, що призводить до ексклюзії замість інклюзії. Вторгнення пошкодило інфраструктуру в багатьох районах, змістивши фокус на онлайн-участь, але без державної підтримки це ризикує залишитися поверхневою трансформацією без інституційного наповнення²⁶.

Брак ефективного зворотного зв'язку від влади нівелює демократичну цінність інструментів е-демократії. Якщо петиції чи консультації не отримують обов'язкової відповіді чи реалізації, участь втрачає мотивацію, поглиблюючи кризу представництва. Е-демократія може стабілізувати соціальний простір у кризах, знижуючи напругу через прозорі канали, але критичні підходи попереджають про ризики перетворення її на інструмент бюрократичного контролю.

Для посилення ролі цифрової демократії в трансформації необхідні чіткі інституційні механізми, такі як нормативне регулювання реагування на ініціативи та інтеграція в поствоєнну відбудову. Досвід Естонії, де електронні інструменти вбудовані в політичний цикл, може слугувати моделлю для України, забезпечуючи гнучке, прозоре урядування навіть в екстремальних умовах²⁷.

Україна демонструє прогрес у розвитку секторів е-демократії, таких як е-уряд, е-парламент та е-суд, але реальний партиципативний потенціал реалізується переважно на локальному рівні. Структурно-функціональний аналіз показує, що е-демократія є індикатором соціальної включеності, але вимагає подолання правових обмежень, ризиків безпеки та дезінформації для повноцінного функціонування.

²⁴ Свєсєва Г. П., Вєчеров В. Т. Баланс інтересів у добу цифрової трансформації: електронна демократія як чинник забезпечення соціальної стабільності. *Економічний простір*. 2024. № 196. С. 258–263.

²⁵ Кравченко І.О., Ткаченко В.В. Інтеграція України у європейський цифровий простір: правовий та технологічний аспект. *Юридичний бюлетень*. 2025. № 36. С. 74–80. DOI : 10.32850/LB2414-4207.2025.36.08

²⁶ Антонова О. В., Шаталов С. О. Електронна демократія та цифрова держава як інструменти громадянського суспільства в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2025. № 15. С. 2–17.

²⁷ UN E-Government Survey 2024 / United Nations. New York : United Nations, 2024. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2024>

Е-демократія не є лише технічним процесом, а політико-соціальною системою, що посилює легітимність влади за умови відповідальності, або поглиблює кризи без неї. У воєнний період вона стабілізує демократичні механізми, але потребує посилення довіри як передумови ефективної участі, особливо в петиційному механізмі²⁸.

Участь інституцій громадянського суспільства у публічному управлінні є фундаментальною ознакою демократичної держави та важливим механізмом забезпечення підзвітності влади перед суспільством. В Україні розвиток організаційно-правових механізмів такої участі відбувається в контексті євроінтеграційних процесів та реформування системи публічного управління.

Структури громадянського суспільства представляють собою автономні та самоврядні утворення, що виникають на основі добровільного волевиявлення членів суспільства та діють незалежно від державних інституцій. Ці структури включають різноманітні об'єднання, організації та інші недержавні суб'єкти, діяльність яких спрямована на захист та втілення законних прав і потреб громадян у різних сферах суспільного життя (економічній, політичній, соціальній, культурній та духовній).

Структури громадянського суспільства створюють простір для самореалізації особистості, формують умови для розвитку та здійснення суспільних взаємодій, виконують функцію комунікативного мосту між суспільством та органами публічної влади, таким чином сприяючи подальшому зміцненню демократичного устрою.

За концепцією, сформульованою дослідницею Е.В. Мамонтовою, громадянське суспільство є багатоаспектним явищем, що може бути проаналізовано у трьох ключових площинах:

1. Комплекс суспільних структур, що діють незалежно від державних органів і забезпечують умови для втілення прагнень та запитів громадян і їхніх об'єднань у різноманітних галузях життєдіяльності суспільства – економічній, політичній, соціальній, культурній, духовній та інших;

2. Сфера вільної самореалізації членів суспільства та функціонування добровільних громадських асоціацій і організацій, що захищені правовими нормами від прямого або непрямого втручання державних інституцій;

3. Система різноманітних суспільних взаємовідносин – морально-етичних, сімейних, релігійних, національних, соціально-економічних, професійних та інших, які виникають і еволюціонують поза сферою прямого впливу державно-владних інституцій²⁹.

Вагомий вклад у розвиток концепції громадянського суспільства здійснив український конституціоналіст Ю. М. Тодика, який охарактеризував громадянське суспільство як комплекс автономних від держави суспільних структур і взаємовідносин, що створюють можливості для втілення приватних прагнень і

²⁸ Симесенко І. Політична участь та електронна демократія: виклики в умовах російського вторгнення в Україну. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. 2025. № 1 (77). С. 169–175.

²⁹ Публічне управління: термінолог. слов. / уклад.: В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петров та ін. Київ: НАДУ, 2018. 224 с.

запитів як індивідів, так і колективних утворень, сприяють розвитку соціальної та духовної царин існування, їх збереженню та трансляції майбутнім генераціям³⁰.

Особливу значущість у його концепції має наголос на правовій основі громадянського суспільства, що формується через структури громадянського суспільства та юридичні взаємини між ними. Відтак, Ю.М. Тодика підкреслює, що структури громадянського суспільства є не просто організаційними компонентами, а й активними учасниками суспільних взаємодій, які співпрацюють між собою на підґрунті правових норм та принципів.

Ці структури створюють своєрідну «основу» громадянського суспільства, гарантуючи його функціональність та стабільний розвиток. Саме через діяльність структур громадянського суспільства виникають передумови для втілення прав і свобод членів суспільства, задоволення їхніх різноманітних запитів та прагнень, реалізації суспільно важливих ініціатив.

Становлення та діяльність громадянського суспільства й його структур зумовлені базовими потребами та прагненнями людей у різних сферах їхнього існування – приватній, політичній, економічній, соціальной, культурній, інформаційній тощо. Прагнення особистостей до реалізації своїх прав, забезпечення гідного рівня життя та втілення цінностей громадянського суспільства стимулює появу дієвих громадських структур, спроможних представляти та захищати ці прагнення. Саме потреба у задоволенні широкого діапазону суспільних запитів виступає основним чинником розвитку мережі недержавних організацій та об'єднань, які формують інституційну архітектуру громадянського суспільства³¹.

Нормативно-правова база участі громадськості в публічному управлінні в Україні формується на кількох рівнях. Конституційною основою є стаття 38 Основного Закону, яка гарантує громадянам право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Також стаття 36 Конституції гарантує право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації³².

Ключовим документом, що визначає механізми взаємодії влади та громадськості, є Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики»³³, яка встановлює порядок проведення консультацій з громадськістю.

³⁰ Конституційне право України: [підруч. для студ. вищих навч. закладів / за ред. Ю. М. Тодики, В. С. Журавського]. К. : Видавничий дім Ін Юре, 2002. 544 с.

³¹ Калабашкін, І. М. Щодо співвідношення категорій громадянське суспільство та інститут громадянського суспільства. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 1. С. 96–102.

³² Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

³³ Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>

Правовий статус громадських об'єднань визначається Законом України «Про громадські об'єднання»³⁴ від 22 березня 2012 року № 4572-VI, який встановлює правові та організаційні засади реалізації права на свободу об'єднання. Згідно з цим законом, громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних інтересів.

Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства на 2021–2026 роки³⁵ підкреслює, що «формування демократичної, правової та соціальної держави нерозривно пов'язане з розвитком громадянського суспільства як простору суспільної активності громадян, які консолідуються для ухвалення колективних рішень, відстоювання прав та інтересів, досягнення спільного добробуту». Таке трактування акцентує увагу не тільки на аксіологічній сутності громадянського суспільства, але й на його інституційному значенні у забезпеченні нагляду за владними структурами та їх підтримці.

Організації громадянського суспільства функціонують як сполучна ланка між населенням і структурами державного управління. Українське законодавство, зокрема абзац 2 пункту 2 Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади (затвердженого Постановою КМУ № 976 від 5 листопада 2008 року)³⁶, визначає коло таких організацій: громадські об'єднання, профспілки та творчі організації, об'єднання роботодавців, благодійні та релігійні структури, органи місцевого самоврядування населення, незалежні медіа, а також інші неприбуткові об'єднання та установи, які діють у правовому полі. Це стало важливою віхою, оскільки вперше в незалежній Україні громадянське суспільство здобуло юридичне визначення не просто як абстрактне поняття з філософії чи політології, а як конкретна сукупність суб'єктів, які мають законодавчо закріплені права та зобов'язання для захисту своїх легітимних інтересів під час формування громадянського суспільства.

У демократичних державах спостерігається двосторонній вплив: не лише держава формує суспільні процеси, але й суспільство через свої організації активно впливає на формування державної політики, здійснює моніторинг публічної діяльності державних структур щодо реалізації виробленої політики, фактично мотивуючи державних службовців діяти в інтересах громадян. Тому «механізми формування публічної політики» доцільно розглядати як «механізми співпраці держави та суспільства», у результаті якої відбувається розроблення та впровадження публічної політики, спрямованої на вирішення суспільних проблем та задоволення різноманітних групових інтересів. У цьому контексті особливо важливим є забезпечення органами публічної влади України дієвих форматів їхньої взаємодії з громадськістю, оскільки саме вони створюють умови для залучення громадян до формування та реалізації публічної політики,

³⁴ Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. ст.1.

³⁵ Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки : Указ Президента України від 27.09.2021 № 487/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>

³⁶ Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 № 976 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text>

налагодження громадського нагляду та посилення довіри суспільства до державних і місцевих органів влади.

У сучасних умовах, з огляду на визнання офіційної ролі громадянського суспільства у формуванні різних моделей соціальної демократії та розвитку цифрових механізмів участі, важливо визначити ключові принципи регулювання взаємовідносин держави з інституціями громадянського суспільства:

- соціального партнерства (передбачає формування конструктивної співпраці між владними органами, бізнес-структурами та інституціями громадянського суспільства (ІГС) під час розв'язання соціально важливих питань);

- досягнення балансу між державними та громадськими інтересами (передбачає встановлення рівноваги, що характеризується оптимальним поєднанням державних пріоритетів та інтересів окремих ІГС при розробці та ухваленні рішень);

- забезпечення рівних можливостей (державна повинна створити таке правове середовище, яке містить гарантії для забезпечення рівних можливостей усіх ІГС у здійсненні їхньої основної діяльності щодо захисту прав і свобод особистості, а також у сфері надання соціальних послуг; формування прозорого конкурентного механізму);

- взаємної відповідальності та звітності (передбачає необхідність дотримання норм звітності з боку ІГС та владних органів за використання публічних коштів; розроблення механізмів громадського нагляду за діяльністю органів влади та прийняттям ними рішень, пов'язаних із дотриманням прав і свобод людини, відкритістю та прозорістю бюджетних процесів, передбачає створення моделі публічної звітності органів влади перед громадськістю);

- невтручання держави у діяльність ІГС, за винятком випадків, визначених законодавством (мінімізація державного контролю за діяльністю ІГС має стати одним із пріоритетних напрямів удосконалення законодавчої бази);

- участі у формуванні політики, ухваленні рішень та їх реалізації (ІГС є каналами представництва різноманітних суспільних інтересів, через які громадяни отримують інформацію та висловлюють свою позицію щодо запланованих рішень);

- інформаційної відкритості (передбачає: транспарентність, публічність та доступ медіа й ІГС до офіційної інформації, а з боку владних органів – надання достовірної інформації громадськості для ефективної взаємодії; активний діалог з ІГС щодо функцій і завдань органів влади, а також рішень, які ними приймаються; визначення взаємних, прозорих і доступних комунікаційних каналів та інформування про ці канали зацікавлених груп і громадськості; надання об'єктивної інформації з уточненням, у разі потреби, про її конфіденційність та гарантування конфіденційності інформації, отриманої на тих самих умовах від іншої сторони; популяризація та підтримка через медіа політики взаємної співпраці);

- визнання державою різноманітності видів діяльності ІГС (державна визнає та схвалює існування різноманітних за видами діяльності ІГС, а також їхню галузеву спрямованість, та підтримує розвиток співробітництва з ІГС на професійно-профільній основі);

– ефективності та гнучкості (державна політика має відповідати реальним суспільним потребам, мати чіткі цілі та прийматися з урахуванням оцінки їхнього очікуваного впливу та попереднього досвіду. Управлінські рішення повинні прийматися своєчасно, механізм їх реалізації має бути гнучким);

– поваги, довіри, толерантності та визнання специфіки іншої сторони (ІГС та владні органи відіграють при формуванні та здійсненні державної політики різні, але взаємодоповнювальні ролі. Органи влади поважають право громадян та їхніх об'єднань самостійно визначати мету та спрямовувати свою діяльність на її досягнення в межах правового поля України)³⁷.

Дослідження практики співпраці між інституціями громадянського суспільства та державними структурами демонструє, що в Україні, спираючись на передовий міжнародний досвід, створено законодавчу базу для залучення громадських організацій до процесів формування та впровадження публічної політики. Українське законодавство закріплює широкий спектр організаційно-правових механізмів участі громадськості як суб'єкта публічного управління у розробці державних рішень та моніторингу їх реалізації. До основних форм такої взаємодії належать: забезпечення доступу до інформації (через медіа-комунікації, офіційні веб-ресурси тощо), електоральна активність, всенародні голосування, публічні заходи, соціологічні дослідження для вивчення суспільних настроїв, звернення громадян (як персональні, так і групові), дискусійні платформи, публічні обговорення, консультативні процедури, народні ініціативи, дорадчі громадські структури, громадський нагляд, експертні оцінки від громадськості, соціальне партнерство, відстеження результатів, цифрові комунікаційні канали, електронні звернення до влади, онлайн-сервіси для діалогу, спільні проєкти, медіа-дискусії, інформаційні служби підтримки громадян. У контексті цифрової демократії громадська участь функціонує як інтерактивний комунікаційний механізм для колективного формування політичних стратегій та прийняття результативних управлінських рішень, спрямованих на вирішення актуальних соціальних викликів.

У сучасних українських реаліях ключового значення набуває прикладна реалізація співпраці між державними органами та громадськими інституціями. Аналізуючи сучасні організаційно-правові механізми залучення громадянського суспільства як суб'єкта публічного управління до формування та реалізації державної політики, за критеріями форм і функціональної активності можна визначити два ключові напрями. Перший напрям охоплює механізми участі, де громадськість виступає ініціатором: долучення до створення та публічного обговорення законодавчих проєктів; партисипаторне бюджетування; функціонування об'єднань, консультативно-дорадчих платформ при владних структурах, аналітичних центрів, робочих груп, цифрових інноваційних просторів; представницька участь за секторальною ознакою; громадський моніторинг владної діяльності тощо. Другий напрям сучасних практик взаємодії у системі публічного управління передбачає форми, де ініціатива виходить від владних інституцій, серед яких: залучення громадських спостерігачів до

³⁷ Гомоляко О.В. Організаційно-правові механізми впровадження публічної політики в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 12. DOI: 10.32702/2307-2156-2020.12.102

забезпечення виборчих процедур; фінансова та організаційна підтримка громадських структур; створення спільних державно-громадських фондів установ; включення організацій громадянського суспільства у правоохоронну та правозахисну сферу; делегування громадським об'єднанням, через договірні механізми з органами влади, повноважень щодо соціального обслуговування; підтримка програм професійної зайнятості та мікробізнесу для внутрішніх мігрантів у місцевих спільнотах; спільні ініціативи влади і громадських організацій у сфері професійного розвитку державних службовців та активістів громадського сектору тощо³⁸.

Незважаючи на наявність розгалуженої системи організаційно-правових механізмів, в Україні зберігаються серйозні виклики у розвитку взаємодії громадянського суспільства з публічною владою:

1. Відсутність дієвого громадського контролю – органи державної влади та місцевого самоврядування часто уникають реальної підзвітності громадськості.

2. Недостатнє залучення громадян – практика врахування пропозицій суспільства у формуванні державної політики залишається обмеженою, застосування механізмів участі часто залишається формальним.

3. Відсутність юридичної відповідальності – не встановлено юридичну відповідальність за безпідставне ігнорування громадської думки, висловленої в передбачених законодавством формах.

4. Фінансові бар'єри – більшість організацій громадянського суспільства не мають доступу до державної підтримки через її обмежений обсяг.

5. Недосконалість законодавства – штучні бар'єри для реалізації громадських ініціатив, утворення та діяльності організацій громадянського суспільства створює, насамперед, недосконалість чинного законодавства.

6. Зменшення кількості громадських організацій – в умовах воєнного стану відбулося зменшення кількості громадських організацій та інституцій, які можуть впливати на залученість громадян.

7. Пасивність громадян – суспільство хоч і має конституційно закріплене право на громадський контроль у вигляді різних форм участі, проте пасивно ставиться до нього та не виявляє потрібної ініціативи.

На основі проведеного дослідження та аналізу вважаємо за доцільне запропонувати комплекс заходів щодо вдосконалення організаційно-правових механізмів участі інституцій громадянського суспільства в умовах цифрової трансформації публічного управління.

По-перше, необхідно посилити механізми відповідальності органів публічної влади за дотримання встановлених законом строків розгляду електронних петицій та громадських ініціатив (місцева ініціатива, звернення громадян), забезпечивши об'єктивну верифікацію та публічне висвітлення порушень, а також запровадити обов'язкові процедури якісного, змістовного зворотного зв'язку з громадськістю. Ці заходи підвищать довіру суспільства до цифрових інструментів участі та забезпечать прозорість процесу розгляду петицій.

³⁸ Телешун С. О., Пухкал О. Г. та ін. Інструменти та механізми вироблення й впровадження публічної політики в Україні. *Укрінформ*. 2019. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2713805-instrumenti-ta-mehanizmi-viroblenna-j-vprovadzenna-publicnoipolitiki-v-ukraini.html

По-друге, для подолання цифрової нерівності доцільно створити державну програму «Цифрова інклюзія-2030», яка передбачатиме: розгортання безкоштовних точок доступу до інтернету в сільських територіях та у соціальних закладах; створення мережі центрів цифрової грамотності на базі бібліотек та навчальних закладів; запровадження системи «цифрових амбасадорів» для безпосередньої допомоги громадянам у навичках роботи з електронними сервісами та цифровими платформами.

По-третє, пропонуємо запровадити інститут Уповноваженого з питань цифрової демократії при Адміністрації Кабінету Міністрів України для координації діяльності органів влади у сфері е-демократії, моніторингу ефективності цифрових механізмів участі, розгляду скарг громадян на недотримання процедур і строків розгляду петицій та звернень, а також розроблення єдиної державної політики в цій сфері.

По-четверте, необхідно трансформувати цифрову платформу державних сервісів «Дія» у комплексну екосистему цифрової демократії шляхом інтеграції функціоналу: електронних петицій; громадських консультацій та публічного обговорення проєктів законів та нормативних актів; партисипаторного бюджетування на місцевому та національному рівнях; громадського моніторингу реалізації програм та рішень органів влади.

По-п'яте, доцільно розробити Національну систему показників ефективності е-демократії з чіткими параметрами оцінки (рівень залучення громадян, швидкість розгляду петицій, якість реагування органів влади, задоволеність громадян), що передбачатимуть шоквартальну публікацію результатів моніторингу на офіційних веб-сайтах та в медіа.

По-шосте, важливим є інтегрування курсу «Цифрова демократія та громадянська участь» до освітніх програм закладів вищої освіти та програм підвищення кваліфікації державних службовців, що дозволить формувати культуру цифрової громадянськості та розуміння органами влади значення ефективного діалогу з суспільством.

По-сьоме, необхідно активізувати міжнародну співпрацю з країнами-лідерами у сфері е-демократії (Естонія, Фінляндія, Австрія) та залучити експертну підтримку міжнародних організацій (ООН, Рада Європи, OECD) для обміну досвідом, запозичення найкращих практик та адаптації міжнародних стандартів до українських реалій.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження встановлено, що цифрова демократія є багатовимірним феноменом, який охоплює технологічні, інституційні, процесуальні, ціннісні та соціальні виміри публічного управління. Систематизація наукових підходів дозволила ідентифікувати еволюцію концепції від телемократії 1980-х років через електронну демократію до сучасного розуміння цифрової демократії як комплексного процесу трансформації демократичних структур, цінностей і практик під впливом діджиталізації.

Аналіз організаційно-правових механізмів участі інституцій громадянського суспільства як суб'єкта публічного управління засвідчив, що в Україні створено розгалужену нормативно-правову базу для залучення громадянськості

до формування та реалізації державної політики. Однак практична реалізація цих механізмів стикається з низкою системних викликів: відсутністю дієвого громадського контролю, формальним характером консультацій, браком юридичної відповідальності за ігнорування громадської думки, фінансовими бар'єрами та цифровою нерівністю.

Дослідження показало, що в умовах воєнного стану інструменти е-демократії набувають компенсаторного значення, дозволяючи підтримувати політичну участь громадян за обмеження традиційних форм демократії. Платформа «Дія», електронні петиції та бюджети участі демонструють високу адаптивність цифрових механізмів, проте їх ефективність залежить від забезпечення реального зворотного зв'язку від владних структур та інституційного наповнення цифрових ініціатив.

Визначено ключові принципи регулювання взаємовідносин держави з інституціями громадянського суспільства в цифровому середовищі: соціального партнерства, балансу інтересів, рівних можливостей, взаємної відповідальності, інформаційної відкритості, ефективності та гнучкості. Ці принципи формують нормативну основу для побудови інтегративної моделі е-демократії, яка поєднує різні виміри цифрової трансформації публічного управління.

Встановлено, що для посилення ролі цифрової демократії в трансформації публічного управління необхідні чіткі інституційні механізми: нормативне регулювання обов'язкового реагування на громадські ініціативи, інтеграція інструментів е-демократії у поствоєнну відбудову, подолання цифрової нерівності через державну підтримку, розвиток цифрових компетенцій громадян та забезпечення прозорих каналів комунікації між владою і суспільством.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом ефективності конкретних інструментів е-демократії в українському контексті, вивченням міжнародного досвіду інтеграції цифрових механізмів участі в політичний цикл, розробкою методології оцінювання впливу громадських ініціатив на прийняття управлінських рішень, а також дослідженням трансформації цифрової демократії в умовах поствоєнної відбудови України.

АНОТАЦІЯ

У дослідженні проаналізовано цифрову демократію як ключовий напрям трансформації публічного управління та систематизовано організаційно-правові механізми участі інституцій громадянського суспільства в процесах формування державної політики. Здійснено аналіз еволюції концепції від телематичності до сучасного розуміння е-демократії, визначено чотири основні концептуальні підходи: інструментальний, інституційний, процесуальний та ціннісний. Досліджено нормативно-правові засади та практичну реалізацію електронної демократії в Україні, зокрема функціонування платформи «Дія», електронних петицій та бюджетів участі. Встановлено, що в умовах воєнного стану інструменти е-демократії набувають компенсаторного значення для підтримки політичної участі громадян за обмеження традиційних форм демократії. Виявлено системні виклики впровадження механізмів громадської участі: цифрова нерівність, брак дієвого зворотного зв'язку від влади, формальний характер консультацій та відсутність юридичної відповідальності за ігнорування

громадської думки. Сформульовано принципи регулювання взаємовідносин держави з інституціями громадянського суспільства в цифровому середовищі, що формують основу для побудови інтегративної моделі е-демократії. Обґрунтовано необхідність створення чітких інституційних механізмів для посилення ролі цифрової демократії в трансформації публічного управління, включаючи нормативне регулювання реагування на громадські ініціативи та інтеграцію інструментів е-демократії у поствоєнну відбудову.

Література

1. Барікова А. А. Електронна держава: нова ефективність урядування. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 298 с.
2. Becker T. Teledemocracy: Bringing power back to the people. *The Futurist*. 1981. № 15(6). P. 6-9.
3. Hague, B. N., Loader, B. D. Digital Democracy: Discourse and Decision Making in the Information Age. London : Routledge, 2021. 296 p.
4. Smith, A., Weber, K. Evolution of democratic concepts in the digital age: From teledemocracy to digital democracy. *Government Information Quarterly*. 2023. Vol. 40 (№ 1). P. 101782. DOI: 10.1016/j.giq.2023.101782
5. Квітка С., Соколовська О. Електронне врядування як інноваційний механізм взаємодії влади, бізнесу та громадянського суспільства: зарубіжний досвід та передумови розвитку в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 3(9). С. 26–34. DOI: 10.15421/151569
6. Онуфрієнко О. В. Сучасна доктринально-концептуальна основа модернізації публічного управління та державної служби України: веберівська бюрократія, нове публічне управління, електронне врядування. *Аспекти публічного управління*. 2018. № 6(5). С. 59–73. DOI: 10.15421/151832
7. Квітка С., Корсун В., Магиляс Ю. Цифрова трансформація публічного управління: перспективні напрямки досліджень. *Аспекти публічного управління*. 2024. № 12(3). С. 50–58. DOI: 10.15421/152437
8. Bennett, W. Lance. Changing Citizenship in the Digital Age. *Civic Life Online: Learning How Digital Media Can Engage Youth* / ed. by W. Lance Bennett. Cambridge, MA : The MIT Press, 2008. P. 1–24. DOI: 10.1162/dmal.9780262524827.00
9. Fernández-Prados, J. S., Lozano-Díaz, A., Ainz-Galende, A. Measuring Digital Citizenship: A Comparative Analysis. *Informatics*. 2021. Vol. 8. P. 18. DOI: 10.31359/1993-0909.2021.28.1.17
10. Семенченко А., Янсонс Я. Концептуальні засади розвитку електронної демократії. *Аспекти публічного управління*. 2020. № 8(1). С. 76–85. DOI: 10.15421/152008
11. Бескаравайний С. Протиріччя інструментального та суб'єктного підходів в осмисленні загального штучного інтелекту. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2023. № 26(3). С. 20-25. DOI:10.15421/172343
12. Coleman S. Digital democracy. *The International Encyclopedia of Political Communication* / ed. G. Mazzoleni. Malden : Wiley Blackwell, 2016. P. 306-317.

13. Dunleavy P., Margetts H. The second wave of digital-era governance: A quasi-paradigm for government on the Web. *Philosophical Transactions of the Royal Society A*. 2013. Vol. 371 (1987). DOI: 10.1098/rsta.2012.0382

14. Шебанов В. Концептуалізація поняття «цифрова демократія» у сучасному науковому дискурсі. *Аспекти публічного управління*. 2025. № 1 (13). С. 93–105. DOI: 10.15421/152511

15. Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) : Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies. URL: http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/Default_en.asp

16. Стратегія сталого розвитку «Україна -2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>

17. Армстронг Ч. Зростаюча демократія. Відкрите урядування: колективна робота, прозорість і дієва. Київ, 2011. 227 с.

18. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А. І. Семенченка, В. М. Дрешпака. Київ, 2017. Частина 3: Грицяк Н. В., Семенченко А. І., Жилияв І. Б. Електронна демократія: основи та стратегії реалізації. Київ: ФОП Москаленко О. М., 2017. 84 с.

19. Державне агентство з питань електронного урядування розпочинає кампанію «Тримай пораду від сусіда». URL: <https://www.ukc.gov.ua/en/derzhavne-agentstvo-z-pytan-elektronnoho-uryaduvannya-rozpochnayekampaniyu-trymaj-poradu-vid-susida/>.

20. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 р. № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p>.

21. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 р. № 617-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/617-2018-p>.

22. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. ст.256.

23. Олійник В. Менше третини українців вважають петиції дієвими. Результати соціопитування. *Рух ЧЕСНО*. 2025. URL: <https://www.chesno.org/post/5837/>

24. Євсєєва Г. П., Вечеров В. Т. Баланс інтересів у добу цифрової трансформації: електронна демократія як чинник забезпечення соціальної стабільності. *Економічний простір*. 2024. № 196. С. 258–263.

25. Кравченко І.О., Ткаченко В.В. Інтеграція України у європейський цифровий простір: правовий та технологічний аспект. *Юридичний бюлетень*. 2025. № 36. С. 74–80. DOI: 10.32850/LB2414-4207.2025.36.08

26. Антонова О. В., Шаталов С. О. Електронна демократія та цифрова держава як інструменти громадянського суспільства в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2025. № 15. С. 2–17.

27. UN E-Government Survey 2024 / United Nations. New York : United Nations, 2024. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2024>

28. Симесенко І. Політична участь та електронна демократія: виклики в умовах російського вторгнення в Україну. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. 2025. № 1 (77). С. 169–175.
29. Публічне управління: термінол. слов. / уклад.: В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петроє та ін. Київ : НАДУ, 2018. 224 с.
30. Конституційне право України: підруч. для студ. вищих навч. закладів /за ред. Ю. М. Тодики, В. С. Журавського. К. : Видавничий дім Ін Юре, 2002. 544 с.
31. Калабашкін, І. М. Щодо співвідношення категорій громадянське суспільство та інститут громадянського суспільства. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 1. С. 96–102.
32. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
33. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>
34. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. ст.1.
35. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки : Указ Президента України від 27.09.2021 № 487/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>
36. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 № 976 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text>
37. Гомоляко О.В. Організаційно-правові механізми впровадження публічної політики в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 12. DOI: 10.32702/2307-2156-2020.12.102
38. Телешун С. О., Пухкал О. Г. та ін. Інструменти та механізми вироблення й впровадження публічної політики в Україні. *Укрінформ*. 2019. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2713805-instrumenti-ta-mehanizmi-viroblenna-j-vprovadzenna-publicnoipolitiki-v-ukraini.html

Information about the author:
Tkachenko Vita Vitalievna,
PhD., Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Administrative
and Information Law,
Sumy National Agrarian University
160, Herasya Kondratieva Str., Sumy, 40000, Ukraine